

Чернігівський обласний інститут
післядипломної педагогічної
освіти імені К.Д. Ушинського

Кафедра філологічних дисциплін та методики їх викладання

**ПІДГОТУВАННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ
З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ОСНОВІ
ПЕРСПЕКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ**

Основні вимоги до структури,
змісту та оформлення матеріалів

Методичні рекомендації для вчителів іноземної мови

Чернігів – 2021

Укладач: Британ Юлія Володимирівна, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, експерт науково-методичної ради Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук

Рецензенти:

Мацнєва О. А., завідувач кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент

Матюшкіна Т. П., доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, експерт науково-методичної ради Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук

Булгакова Є. К., методист відділу суспільно-філологічних дисциплін, старший викладач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

УДК 372.8811.111(073)

ББК Ш 143.21 - 923.4

Підготування методичних рекомендацій з іноземної мови на основі перспективного педагогічного досвіду. Основні вимоги до структури, змісту та оформлення матеріалів: Методичні рекомендації для вчителів іноземної мови / [уклад. Ю. В. Британ]; Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського. Чернігів: ЧОППО, 2021. 50 с.

Методичні поради містять опис вимог до структури, змісту та обсягу методичних рекомендацій, підготовлених на основі перспективного педагогічного досвіду з підвищення ефективності навчання іноземної мови в закладах освіти. Укладені відповідно до нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України. Зразки бібліографічного опису джерел подані згідно з чинними стандартами.

Матеріали рекомендовані вчителям іноземної мови.

Рекомендовано до друку
вченою радою Чернігівського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського
(Протокол № 3 від 23 вересня 2021 р.)

ББК Ш143.21-9.4
УДК 811.111 271(073)

© Ю. В. БРИТАН

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	7
1.1. Загальні вимоги до методичних рекомендацій як виду навчального видання	7
1.2. Теоретичне підґрунтя та концептуально-методологічна база створення методичних рекомендацій	9
1.3. Структура та обсяг методичних рекомендацій	12
1.4. Зміст методичних рекомендацій	13
1.5. Вимоги до стилю викладу матеріалу	17
РОЗДІЛ 2. ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ	20
2.1. Оформлення основного тексту	20
2.2. Правила оформлення бібліографічного опису	22
2.3. Оформлення додатків	24
РОЗДІЛ 3. ПОРАДИ ЩОДО АЛГОРИТМУ ПІДГОТУВАННЯ ТА ПРОЦЕДУРИ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ	25
3.1. Алгоритм підготування методичних рекомендацій	25
3.2. Процедура апробації	28
ВИСНОВКИ	29
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА	31
ДОДАТКИ	36
Додаток А (Зразок оформлення титульного аркуша)	36
Додаток Б (Зразок оформлення звороту титульного аркуша)	38
Додаток В (Варіант написання ВСТУПУ)	40
Додаток Г (Порівняльна таблиця оформлення бібліографічного опису за ДСТУ 3582:2013, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і ДСТУ 8302:2015)	43
Додаток Д (Перелік фахових джерел та Інтернет-ресурсів на допомогу автору / укладачу методичних рекомендацій)	48

ПЕРЕДМОВА

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Запропоновані методичні поради є результатом узагальнення багаторічного досвіду викладачів кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання з рецензування методичних матеріалів, підготовлених учителями іноземної мови Чернігівської області.

На основі наукового спостереження та експертного аналізу зазначених робіт ми дійшли висновку про необхідність уніфікації та конкретизації загальних вимог до укладання методичних рекомендацій, які містять авторські методики успішного навчання іноземних мов (ІМ), задля підвищення їхніх якісних характеристик та подальшого поширення в закладах загальної середньої та профільної освіти.

Актуальність роботи обумовлена вимогами нового Професійного стандарту вчителя [24], що втілює сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей педагога. За новим Стандартом, до загальних компетентностей учителя увійшли громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька. До переліку професійних компетентностей включені мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна та здатність до навчання впродовж життя [24, с. 6–9].

Процес підготування методичної розробки сприяє удосконаленню як загальних, так і фахових компетентностей педагога, а також у ході цієї роботи автор має змогу узагальнити власні методичні надбання з подальшим розповсюдженням серед колег. Під час аналізу й синтезу наукових праць, спостережень за перспективним педагогічним досвідом зростає педагогічна майстерність фахівця.

Згідно з п. 5.2 Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 № 930 (зі змінами згідно з наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1472 (z0014-12) від 20.12.2011 року) [23] визначено, що педагогічні звання “учитель-методист”, “викладач-методист” можуть присвоюватися педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію “спеціаліст вищої категорії”, здійснюють науково-методичну і науково-дослідну діяльність, мають власні методичні розробки, які пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами або професійними об’єднаннями викладачів професійно-технічних та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти.

Зауважимо, що **актуальність** запропонованої методичної розробки цілком обґрунтована потребами педагогів (підтверджено емпіричним спостереженням та бесідами з учителями ІМ).

Метою методичних порад є надання допомоги педагогу в підготуванні, укладанні та апробації методичних рекомендацій з ІМ. Основними **завданнями** роботи є систематизація та уточнення загальних вимог до такого виду методичної розробки; надання практичних порад щодо структури, змісту та коректного оформлення методичних рекомендацій.

Структура роботи. Містить три розділи й підрозділи та 5 додатків. У першому розділі наведені загальні вимоги до методичних рекомендацій як виду навчального видання, висвітлено концептуально-методологічну базу їх створення, уточнено їх структуру, зміст та обсяг. У другому розділі подані вказівки та поради щодо оформлення основного тексту методичних рекомендацій, деталізовано правила оформлення бібліографічного опису та додатків. Третій розділ містить поради щодо алгоритму підготування методичних рекомендацій та опис процедури апробації.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та концептуально-методологічної бази створення методичних рекомендацій з ІМ; визначенні етапів укладання методичної розробки; наданні практичних

порад; систематизації прикладів оформлення бібліографічного опису за чинними стандартами; укладанні переліку фахових джерел та Інтернет-ресурсів, адресованих учителям ІМ.

Переконані, що запропоновані методичні вказівки та практичні поради будуть ефективним підґрунтям для створення вчителями ІМ власних актуальних та ефективних методичних розробок.

РОЗДІЛ 1

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ

МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1. Загальні вимоги до методичних рекомендацій як виду навчального видання

Під **методичними рекомендаціями** розуміємо різновид навчального видання, що розкриває форми, засоби, методи навчання і виховання, елементи сучасних педагогічних технологій з конкретної теми уроку / системи занять, теми навчальної програми, авторської методики викладання ІМ тощо. Таке навчальне видання може містити матеріали щодо планування та організації освітнього процесу, технологій навчання та методики реалізації навчальних тем програми на заняттях, у гуртках, мовних таборах і таке інше. Може бути як індивідуальною, так і колективною працею.

Проаналізувавши загальні рекомендації, вимоги та критерії до написання навчальних видань і методичних розробок у науковій та методичній літературі [2; 5; 13; 14; 15; 27; 28; 30], ми виділили та уточнили найбільш релевантні для укладання методичних рекомендацій з ІМ.

Методичні рекомендації з ІМ повинні мати **теоретичне підґрунтя** (підрозділ 1.2) і, певною мірою, **дослідницький характер**. Від учителя-практика не вимагається повноцінного наукового дослідження з визначенням гіпотези та експериментальним навчанням, проте бажано використати деякі елементи та методи дослідження: вивчення та аналіз достатньої кількості джерел, спостереження за освітнім процесом, емпіричний аналіз, діагностування результатів запропонованої методики / технології / моделі навчання, прогнозування результативності в нових умовах освітнього процесу, (само-)рефлексія тощо. На основі аналізу та узагальнень необхідно сформулювати пропозиції щодо практичного застосування розробки, оскільки

методичні рекомендації повинні бути, у першу чергу, **практично спрямованими (прикладними)**.

В основу створення методичних рекомендацій з ІМ повинен бути покладений критерій **авторської новизни** та **прогресивності** в практичній роботі. Педагог додає нові, оригінальні елементи до традиційного освітнього процесу; ефективно застосовує прогресивні моделі організації навчання, виховання та розвитку особистості; застосовує інноваційні методи й прийоми роботи тощо. Звідси, методичні рекомендації матимуть **описовий характер** застосування методики / технології / моделі навчання на практиці.

Критерій **тематичності** передбачає, що методичні рекомендації повинні бути написані з теми, яка є **актуальною і перспективною**, враховує освітні потреби учнів, має прикладний характер, базується на власному накопиченому педагогом досвіді. Тема методичних рекомендацій з ІМ повинна відповідати сучасному рівню розвитку педагогічної, методичної та лінгвістичної науки. Обов'язково повинна бути релевантною програмовим вимогам та відповідати віковим особливостям здобувачів освіти.

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

Перш, ніж розпочати укладання методичних рекомендацій з ІМ, доцільно ретельно підійти до вибору теми. Вона може бути присвячена конкретному комплексу завдань і вправ, самостійній роботі учнів, специфіці дистанційного навчання, використанню новітніх технологій, ефективним методикам інклюзивного навчання, діагностичним матеріалам та інструкції щодо їх використання, проєктній роботі тощо. Учитель також може описувати власний позитивний досвід гурткової / позакласної / факультативної роботи з ІМ, участі в міжнародних програмах / проєктах (наприклад: eTwinning Plus) тощо.

Якщо Ви обираєте тему, що передбачає інтегроване навчання ІМ з іншими навчальними предметами, то Ваша практична розробка повинна

бути обов'язково узгоджена з вимогами програми конкретного класу і повністю корелювати з навчальними матеріалами іншого предмету. Фактично, це має бути цілісна та методично грамотна створена розробка, що інтегрує організацію навчання та навчальний матеріал з обох предметів.

Отже, на основі загальних вимог та критеріїв до написання методичних розробок ми виділили й уточнили найбільш релевантні для укладання методичних рекомендацій з ІМ, а саме: науковість (теоретичне підґрунтя) та дослідницький характер, практичне спрямування, авторська новизна і прогресивний досвід, актуальність і перспективність теми.

1.2. Теоретичне підґрунтя та концептуально-методологічна база створення методичних рекомендацій

Теоретичне підґрунтя створення методичних рекомендацій можуть складати фахові наукові дослідження, монографії, підручники, наукові та науково-популярні статті, зокрема, з Інтернет-ресурсів (Додаток Д).

Згідно з концептуальними засадами реформування Нової української школи, **компетентнісна парадигма освіти** передбачає перехід від засвоєння предметних знань до набуття здобувачем освіти ключових і предметних компетентностей, тобто здатності діяти у конкретній ситуації та досягати результату із усвідомленням мети. Тому в методичних рекомендаціях має бути відображена компетентнісна модель навчання, продемонстровані шляхи реалізації компетентнісного, комунікативного, особистісно-орієнтованого та / або діяльнісного підходів до навчання ІМ.

Згідно з новими Державними стандартами початкової [7, с. 2–3] та базової середньої освіти [8] визначено 11 **ключових компетентностей** здобувача освіти:

- вільне володіння державною мовою;

- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

У ході підготування методичних рекомендацій доцільно визначити, які ключові компетентності здобувачів освіти необхідно сформувати або вдосконалити (окрім здатності спілкуватися іноземними мовами).

Концептуально-методологічна база методичної розробки складається із нормативно-правових документів у галузі освіти, програмових вимог, а також наукових здобутків із методики навчання ІМ загалом та галузі, яка є найближчою до авторської розробки, зокрема.

Автору / укладачеві методичних рекомендацій доцільно проаналізувати напрацювання співробітників відділу навчання іноземних мов Національної академії педагогічних наук України під керівництвом В.Г.Редька (електронний доступ: <http://undip.org.ua/structure/research%20units/>). Так, у роботах І.В.Алексєєнко [1], Н.П.Басай [3], Є.В.Долинського [11], О.С.Пасічника [20], Т.К.Полонської [21], В.Г.Редька [25; 26] та інших висвітлено питання науково-методичного забезпечення процесу навчання другої ІМ, зміст і форми роботи з професійної орієнтації учнів старшої школи на уроках ІМ, міжкультурний компонент навчання ІМ тощо.

Теоретичне підґрунтя сучасної вітчизняної методики навчання ІМ складають також дослідження С.Ю.Ніколаєвої (зміст та методика навчання іноземних мов і культур, виховання засобами ІМ тощо) [12; 17] та її

послідовників: О.Б. Бігич (навчання ІМ в початковій школі) [12], Н.Ф. Бориско (створення навчально-методичних комплексів з ІМ) [4; 12], Л.І. Морської (використання інформаційних технологій в навчанні ІМ) [16] та інших.

Якщо запропонована авторська методика відрізняється від традиційної, необхідно зазначити, у чому саме полягає відмінність, та обґрунтувати її результативність, підтверджуючи (ілюструючи) практичними даними.

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

*Рекомендуємо в процесі підготування методичних рекомендацій користуватися автентичними науково-методичними матеріалами Британської Ради, Оксфордського та Кембриджського університетів, Інституту Гете, Французького Інституту та інших освітніх установ, онлайн-платформами (наприклад, *Ifprofs* – для викладачів французької мови тощо. Перелік сайтів корисних ресурсів наведено у Додатку Д. Проте, необхідно критично оцінювати, наскільки запропоновані розробки відповідають вимогам і потребам учнів та адаптувати навчальні матеріали до умов освітнього процесу.*

Доцільно також спиратися на теоретичні та практичні напрацювання, що є наведеними в науково-методичних журналах, наприклад: “Іноземні мови” Київського національного лінгвістичного університету, “Педагогічні обрії” ЧОІППО імені К.Д. Ушинського тощо (див. Додаток Д).

Відповідно до правил політики доброчесності та авторського права (існують програми перевірки наявності відсотку плагіату), усі запозичені ідеї / розробки тощо повинні бути оформлені як покликання (посилання).

Отже, в основу методичних рекомендацій мають бути покладені концептуально-методологічні положення компетентнісної парадигми освіти, які спрямовані на реалізацію компетентнісного, комунікативного особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання.

1.3. Структура та обсяг методичних рекомендацій

Структура рукопису навчального видання:

Методичні рекомендації, як вид навчального видання, повинні мати такі структурні елементи:

- титульну сторінку (Додаток А);
- зворот титульної сторінки з анотацією (Додаток Б);
- зміст;
- вступ або передмову (Додаток В);
- основну частину (обов'язково повинна складатися з теоретичного розділу та порад щодо застосування практичної розробки в освітньому процесі);
- висновки;
- список використаної літератури (Додаток Г);
- додатки (за потреби).

Основна частина може бути представлена такими структурними елементами, як: розділ, підрозділ, параграф. Ключові позиції в тексті також слід виділяти, наприклад, жирним шрифтом або курсивом (підрозділ 2.1). Необхідно пам'ятати, що слова одного й того ж типу або значення слід виділяти однаково.

Оптимальним вважається такий **обсяг матеріалу**:

- вступ (2–3 сторінки);
- основна частина (25–35 сторінок, обсяг може перевищувати за наявності авторських матеріалів);
- висновки (1–3 сторінки);
- список використаної літератури (повинен складатися із сучасних вітчизняних та зарубіжних джерел із переліком не менше 10 позицій).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

Варто пам'ятати, що методичні рекомендації є прикладною розробкою, тому не слід наводити забагато теоретичного матеріалу. Теоретична складова основної частина повинна складати приблизно 1/3 від її загального обсягу.

Отже, методичні рекомендації повинні мати чітку структуру згідно з вимогами до такого виду навчальних видань. Пріоритетною складовою є практична частина з порадами щодо застосування в освітньому процесі запропонованих автором матеріалів.

1.4. Зміст методичних рекомендацій

В **анотації** (розміщується на зворотному боці титульної сторінки) узагальнюється сутність усієї роботи, її теоретична доцільність та практична цінність із зазначенням кола фахівців, для яких будуть корисними запропоновані методичні рекомендації. Обсяг не повинен перевищувати 600-1000 друкованих знаків (2-4 речення). Мова анотації повинна відповідати мові методичної розробки.

Зміст роботи подається перед вступом. Він містить назви розділів, підрозділів (пунктів) та номери їх початкових сторінок.

Вступ (передмова) розкриває зміст і значення методичних рекомендацій. Обґрунтовуємо обрану **тему** та **актуальність проблеми**, формулюємо **мету** й **основні завдання** роботи.

Якщо методичні рекомендації мають переважно дослідницький характер, то необхідно також визначити **об'єкт, предмет і методи дослідження**. Зазначається практичне значення роботи та, за наявності, нові аспекти (авторські досягнення) відповідно до сучасних умов (наприклад: місце, роль і значення запропонованої авторської методики в діяльності певного освітнього закладу).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

До Вступу не потрібно включати значний обсяг теоретичного матеріалу або описувати загальновідомі факти (наприклад: історію виникнення Інтернету, як це змінило життя людства і т. д.). Обґрунтування актуальності не повинно містити надлишкову інформацію / дані, які не корелюють із авторською темою.

Основна частина підпорядкована меті та завданням, містить опис методики викладання освітнього матеріалу. Поділена на теоретичну та практичну складові з методичними порадами до застосування методів, прийомів, видів і форм навчальної діяльності в ході вивчення ІМ. Кожен підрозділ завершує стислий висновок.

Розділ, присвячений **теоретичній складовій**, може мати такий орієнтовний план:

- 1) розкриття динаміки та стану дослідження теми / проблеми в методиці викладання ІМ;
- 2) концептуально-методологічна база проблеми та аналіз особистого досвіду навчання за конкретною методикою / технологією навчання / прийомами чи формами роботи тощо;
- 3) зміст навчального матеріалу, що складається із двох компонентів [17]: предметного (навчальний матеріал; компетентності, навички та вміння; засоби унаочнення) та процесуального (організація навчально-виховного процесу відповідно до поставлених цілей; форми і методи навчальної діяльності здобувачів освіти та діяльності педагогів; види оцінювання поточних результатів, завершальна оцінка результатів);
- 4) методичні передумови використання запропонованої розробки (які позитивні аспекти, які можливі труднощі і яким шляхом їх можливо усунути або зменшити тощо).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

Не потрібно включати значний обсяг теоретичного матеріалу, описувати аксіоми педагогічної, методичної, психологічної науки тощо (наприклад: що таке лексична навичка чи механізми її формування). Ваш колега, який буде застосовувати методичні рекомендації, має відповідну фахову освіту й кваліфікацію; до того ж, надлишкова інформація відволікає увагу читача від головного. **Метою** теоретичної частини є розкриття ступеня опрацювання проблеми в методиці, наведення назв сучасних досліджень.

У розділі, де представлена **практична складова** основної частини, описується специфіка використання розробки у певних умовах освітнього процесу, а також надаються вказівки / поради щодо її найбільш ефективного використання в залежності від матеріалу, умов, етапу навчання тощо. Основну увагу необхідно приділити **технології навчання** як алгоритму втілення відповідної методики у практику.

У методичних порадах із проведення уроку (фрагменту) можна розглядати такі аспекти:

- 1) послідовність викладення матеріалів;
- 2) ключові компетентності, які будуть сформовані чи вдосконалені;
- 3) засоби, які забезпечують зацікавленість учнів матеріалом уроку;
- 4) методи викладання / форми та прийоми роботи / технології / стратегії, які рекомендуються для всього уроку або окремих його частин;
- 5) наочні засоби та методика їх використання;
- 6) зв'язок наведеного матеріалу з раніше засвоєним і тим, що вивчатиметься у подальшому;
- 7) методи розв'язання виховних завдань уроку;
- 8) методи забезпечення максимальної активності учнів на уроці;
- 9) зв'язок теоретичного матеріалу уроку з життям;
- 10) характер і зміст домашнього завдання.

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

У підрозділах практичної частини можуть бути висвітлені типи та види вправ і завдань, комплекси вправ за конкретною темою, алгоритм виконання проєктної роботи, завдання для самостійної роботи учнів, плани-конспекти уроків або виховних заходів тощо.

Рекомендуємо уникати терміну “система вправ” (система охоплює значну кількість підсистем, груп, підгруп вправ), практичні розробки повинні містити “**комплекси вправ**” за конкретною темою.

Обов’язковою вимогою є наявність у практичній розробці домінуючої ролі **умовно-комунікативних та комунікативних вправ і завдань** на противагу некомунікативним.

Представлені плани-конспекти уроків / заходів можуть бути структуровані за зразком *Lesson Plans* із сайту *British Council* у вигляді таблиці (зліва – методична складова, справа – хід заняття) або лінійно (з методичними коментарями в дужках, виділених курсивом чи іншим способом), структури уроку *Fishe pédagogique* (матеріали онлайн-платформи *PRO FLE+*) та інших освітніх сайтів.

Практичні розробки можуть бути проілюстровані відповідними фото- / аудіо- / відеоматеріалами (із записом на диску або гіперпосиланням (гіперпосиланням) на інтернет-джерело), QR-кодами тощо. Якщо матеріали для унаочнення займають значний обсяг, їх доцільно навести в додатках.

Висновки містять результати власного досвіду роботи, узагальнені рекомендації щодо практичного використання методичної розробки іншими педагогами в різних умовах. Фактично, висновки є відображенням результатів поставлених у Вступі мети та основних завдань (у відповідному логічному порядку).

У **додатках** розміщують матеріал, який є необхідним для повноти змісту методичних рекомендацій, але включення його до основної частини

роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про структуру методичної розробки, а також не може бути розміщеним у тексті через великий обсяг або способи його відтворення. У додатках подаємо довідково-інформаційний матеріал (таблиці, ілюстрації, рисунки, фото, інструкційні / технологічні карти тощо).

Отже, зміст методичних рекомендацій залежить від теми, проблеми, мети та завдань роботи і має прикладний характер.

1.5. Вимоги до стилю викладу матеріалу

Методичні рекомендації повинні бути написані українською мовою. Практичні розробки, що ілюструють теоретичну частину (комплекси вправ, фрагменти уроків, уроки, проекти тощо), пишуться іноземною мовою, а методична складова, що їх супроводжує – українською. Обов'язковим є урахування **вимог до стилю викладу** [5; 13]:

- 1) дотримання норм сучасної української мови;
- 2) дотримання іншомовної автентичності висловлювань (відповідно до норм сучасної англійської / німецької / французької мови тощо);
- 3) системність, послідовність і простота викладу (не переобтяжувати текст великими абзацами та довгими реченнями);
- 4) однозначність вживання термінів та чіткість визначень.

Основний текст – це дидактично та методично опрацьований і систематизований автором матеріал. Виклад має вирізнятися логічною послідовністю, чіткістю висловлювань та об'єктивністю.

Основні **критерії комунікативної повноцінності** наукового викладу розробки [5]:

- **комунікативність** (доцільне вживання мовних засобів для досягнення комунікативної мети);
- **точність** (відповідність мовних засобів системі наукових понять);

- **ясність** (вживання слова у точному, правильному “словниковому” значенні; переважання коротких слів над довгими; доцільне вживання конкретної й абстрактної лексики; використання дієслів на місці віддієслівних іменників);
- **умотивоване вживання запозичених слів** (уникати калькування).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

Перш ніж розпочати виклад матеріалу, радимо ретельно перевірити значення методичних термінів, особливо, під час перекладу з ІМ (обов'язково проконсультуватися у фахових словниках).

Із досвіду експертного аналізу та рецензування звертаємо увагу на випадки некоректного вживання термінології:

- плутання значення термінів “методика” і “методологія”, англійською – ‘methodology’; “компетентність” і “компетенція” (‘competence’); “здатність” та “здібність” (‘ability’);
- заміна значень термінів “технологія” та “техніка” (прийом);
- заміна значень термінів “вміння” (‘skill’) та “навичка” (‘habit / drill’).

Зустрічається неправильне вживання дієслова з терміном. Потрібно пам'ятати:

компетенцію і компетентність формують і вдосконалюють, а їх складові формують, розвивають і вдосконалюють;

навичку формують і вдосконалюють;

вміння розвивають і вдосконалюють;

здатність розвивають і вдосконалюють.

Звертайте увагу на іншомовний виклад матеріалу, дотримуйтеся правил британського варіанту англійської мови (British English), стандартів

французької (Le français standard), німецької мов тощо. Часто роботи містять технічні помилки (наприклад, комп'ютерне редагування, яке має запрограмованим американський варіант англійської мови, може замінити дієслово на іменник: to practise – practice, to advise – advice).

Отже, виклад матеріалу методичних рекомендацій з ІМ має вирізнятися логічною послідовністю, чіткістю висловлювань об'єктивністю та бути мовно унормованим і методично коректно оформленим.

РОЗДІЛ 2

ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

2.1. Оформлення основного тексту

У методичних рекомендаціях усі сторінки роботи, враховуючи титульну сторінку та додатки, підлягають суцільній нумерації. Першою сторінкою вважається титульна, на якій цифра “1” не ставиться.

Титульна сторінка методичної розробки містить повну назву Управління / відділу освіти, закладу, де працює педагог. Назва методичної розробки на титульній сторінці не повинна перевищувати 9-12 слів. Зразок оформлення титульної сторінки наведено в Додатку А.

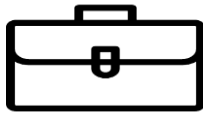
Наступна за титульним листом сторінка (зворотна) повинна бути оформлена відповідно до зразка (Додаток Б).

Кожна структурна частина роботи починається з нової сторінки. У кінці назв розділів, підрозділів, пунктів крапка не ставиться. Заголовки структурних частин друкуються жирним шрифтом, великими літерами, посередині симетрично до набору: “ЗМІСТ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ” (без лапок).

Після назви “РОЗДІЛ” ставиться його номер арабською цифрою і назва великими літерами.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (крім першої великої) жирним шрифтом з абзацного відступу, позначаються арабськими цифрами з крапкою (наприклад: **1.2. Методичні передумови застосування проєктної методики на уроках англійської мови**).

Заголовки пунктів друкуються маленькими літерами (крім першої великої) курсивом з абзацного відступу в підбір до тексту (наприклад: *1.2.1. Способи реалізації проєктної методики за темою ‘Food and Drinks’*).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

Дозволено використовувати інші стилі оформлення назв структурних компонентів методичної розробки. Наприклад: можна не ставити крапку після номерів розділів, підрозділів, параграфів із відступом у 3 друковані знаки до їхньої назви, писати назву із малої літери, окрім початкової. Неприпустимим є застосування різних стилів оформлення у межах однієї роботи.

Правила цитування

Перелік джерел (список), які є цитованими в основній частині методичних рекомендацій, наводять після Висновків, починаючи з нової сторінки. Його розміщують в алфавітному порядку відповідно до чинних стандартів (підрозділ 2.2). Покликання (посилання) на джерело наведеної цитати в тексті подаємо у квадратних дужках (наприклад: [3, с. 42], де 3 – номер джерела за поданим списком літератури, с. 42 – сторінка джерела, звідки береться цитата). Якщо не зазначається сторінка, то залишається лише номер джерела (наприклад: [3]). Покликання (посилання) на декілька джерел, без зазначення сторінок, позначається номерами відповідних джерел і крапкою з комою (наприклад: [3; 7; 8]).

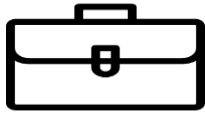

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

*Звертайте увагу на **пунктуацію** у квадратних дужках та проміжки після коми, крапки з комою та крапки після «с.».*

Наявні в роботі **таблиці та рисунки** нумеруються в межах розділів, наприклад: “Таблиця 2.1”, “Рис. 1.2”, де перша цифра свідчить про порядковий номер розділу, а друга – про порядковий номер таблиці (їх може бути декілька в одному розділі). Наявність підрозділів на нумерацію не впливає.

Комп'ютерний набір: текстовий редактор *Word*, шрифт *Times New Roman*, кегль 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5. Поля: ліве – 25-30 мм, верхнє та нижнє – 20 мм; праве – 15 мм. Для зручності друкування брошури усі поля можуть складати 20 мм. Абзац – 1,25 мм. Практичні розробки можуть містити інші шрифти, окрім *Times New Roman*.

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

З метою уникнення автоматичної зміни шрифтів з Times New Roman на інший або зменшення / збільшення розміру кегля під час копіювання або відправлення електронними засобами, доцільно використовувати редактор Word 1997-2003 або Word 2013.

Обов'язково розрізняйте такі знаки пунктуації, як: “тире” (–) та “дефіс” (-); не плутайте з рискою (—), яка може автоматично замінити тире або дефіс у процесі копіювання з інших джерел!!!

Отже, у процесі оформлення основної частини необхідно враховувати стилістичні, пунктуаційні та технічні помилки.

2.2. Правила оформлення бібліографічного опису

Список використаних джерел і літератури має містити не менше 10 позицій. **Основними елементами бібліографічного опису** є прізвище автора, назва твору, вид видання, відомості про відповідальність, місце випуску, назва видавництва, рік випуску, кількість сторінок. Бібліографічні покликання (посилання) необхідно давати на останнє видання твору або зібрання творів.

Відомості про джерела укладаються відповідно до вимог, зазначених у державних стандартах:

1) ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання” [10];

2) ДСТУ 3582:2013 “Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила” [9];

3) ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання” [6].

Від 01 липня 2016 р. набув чинності ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання” [10], який установлює види покликань (посилань), правила та особливості їхнього укладання і розміщення у документах. Стандарт не замінює попередні стандарти, проте він дозволяє спростити укладання переліків використаних джерел та літератури.

Порівняльну таблицю оформлення бібліографічного опису зі списку літератури за ДСТУ 3582:2013, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і ДСТУ 8302:2015 наводимо в Додатку Г.

Бібліографічний опис у списку використаної літератури **латиницею** здійснюється відповідно до стандартизованих вимог оформлення тією чи іншою мовою. У світовій практиці найбільш використовуваними є гарвардський стиль (Harvard Referencing Style), який застосовується у сфері гуманітарних та суспільних наук, поряд з АРА, MLA та іншими стилями [19].

Бібліографічний опис за **гарвардським стилем** [19]:

1) **книги:** Прізвище, ініціали автора (без пробілу), рік видання. Назва книги. Відомості про видання. Місто: Видавництво (приклад: Hardisty, D., Windeatt, S., Eastment, D., 2000. The Internet [Resource Books for Teachers]. Oxford : Oxford University Press);

2) **статті:** Прізвище, ініціали автора (без пробілу), рік видання. Назва статті. *Назва видання (курсивом)*, том, номер, випуск, сторінковий інтервал. (приклад: Anderson, N., 1999. Improving Reading Speed. Activities for the Classroom. *English Teaching Forum*, V. 37, p. 2–5).

ПОРАДИ З ДОСВІДУ

*Різні джерела можуть містити бібліографічний опис за кількома зазначеними вище стандартами. Проаналізуйте та виконайте оформлення списку літератури за **одним** із чинних стандартів. Радимо виконувати бібліографічний опис за ДСТУ 8302:2015 (кирилицею) і гарвардським стилем (латиницею).*

Отже, перелік використаних джерел та літератури в методичних рекомендаціях має бути оформленим згідно з чинними стандартизованими правилами.

2.3. Оформлення додатків

Додатки слід оформлювати як безпосереднє продовження роботи у вигляді окремої частини. Їх розташовують у тексті за наведеним покликанням [Додаток А] або наприкінці роботи перед списком літератури під назвою “Додатки”.

Додатки повинні мати спільну з рештою розробки наскрізну нумерацію сторінок. Кожен додаток починається з нової сторінки.

Наочні посібники (ілюстрації), дидактичні матеріали, фото, таблиці тощо, розміщені в додатках, нумерують послідовно великими літерами української абетки (за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь). Якщо додаток містить декілька взаємопов’язаних матеріалів, після літери додаються арабські цифри (наприклад: А.1). Наявний у розробці лише один додаток позначають як “Додаток А” (без лапок).

Отже, у додатках наводиться довідково-інформаційний матеріал, який оформлюють як безпосереднє продовження роботи у вигляді окремої частини.

РОЗДІЛ 3

ПОРАДИ ЩОДО АЛГОРИТМУ ПІДГОТУВАННЯ ТА ПРОЦЕДУРИ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

3.1. Алгоритм підготування методичних рекомендацій

Примітка: підрозділ укладений за порадами та доповненнями старших викладачів кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Інни Башевої, Марини Бойко, Євгенії Булгакової, Лілії Одінцової.

Завданнями цього підрозділу є систематизація та узагальнення висвітленої вище інформації, а також наведення лаконічної інструкції щодо створення, так званої, “моделі” методичних рекомендацій з ІМ. Матеріали підрозділу можуть слугувати своєрідним переліком для самоконтролю (‘checklist’) та саморефлексії автора / укладача методичних рекомендацій над виконаною роботою.

Процес підготування, укладання та апробації методичних рекомендацій доцільно розподілити на такі етапи:

I – накопичення та оброблення перспективного досвіду;

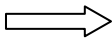
II – укладання та оформлення авторських матеріалів;

III – апробація методичних рекомендацій.

Оскільки опис перших двох етапів був детально наведений у попередніх підрозділах, структуруємо у вигляді таблиці **3.1** лише стислий зміст кожного з них із номером відповідного підрозділу. Із метою самоконтролю та саморефлексії автора / укладача методичних рекомендацій, додаємо примітку про виконання. Висвітленню третього етапу (апробації методичних рекомендацій), що потребує деталізації, буде присвячений наступний підрозділ.

**Етапи підготування, укладання та апробації
методичних рекомендацій**

Назва етапу	Зміст етапу	Номер підрозділу	Примітка
I. Накопичення та оброблення перспективного досвіду	1. Отримання прогресивного фахового досвіду та його обмін (вибудовування концептуальної моделі авторської методичної розробки відбувається на основі накопичення перспективного досвіду → практична діяльність, участь у роботі методичних об'єднань, проходження курсів підвищення кваліфікації, участь у семінарах, вебінарах, тренінгах, конференціях тощо). 2. Вибір концептуально-методологічної бази (компетентнісна парадигма освіти передбачає набуття здобувачем освіти ключових і предметних компетентностей → в основу створення методичної розробки повинні бути покладені як загальні підходи до освітнього процесу: компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, так і специфічний підхід до вивчення ІМ, зокрема – комунікативний). 3. Закладення теоретичної основи методичної розробки (авторські практичні ідеї / здобутки / матеріали базуються на теоретично-обґрунтованій науковій основі → з'ясування рівня дослідженості теми / проблеми у підручниках, монографіях, наукових і науково-популярних статтях, тезах доповідей тощо). 4. Співставлення отриманих та авторських матеріалів із вимогами чинних навчальних програм (з'ясування відповідності авторської розробки чинним нормативно-правових документам → авторські програми повинні відповідати вимогам нових Державних стандартів у галузі освіти). 5. Аналіз та синтез здобутої інформації (структурування та інтерпретування отриманої інформації).	1.2 1.2, Додаток Д 1.1	

II. Укладання та оформлення авторських матеріалів	1. З'ясування вимог до змісту, структури, обсягу та стилю викладу методичних рекомендацій	1.3, 1.4, 1.5	
	2. Створення робочого плану (може частково змінюватися у процесі написання роботи остаточний варіант плану буде сформульовано як ЗМІСТ)		
	3. Написання ВСТУПУ (обґрунтування актуальності тематики методичних рекомендацій, визначення мети та завдань роботи дотримання вимог щодо оформлення концептуально-понятійного апарату).	2.1, Додаток В	
	4. Укладання та оформлення теоретичної частини (дотримання політики доброчесності та коректності цитування, збереження покликань на всі цитовані джерела).	1.3, 1.4, 2.1	
	5. Створення та оформлення практичної розробки (незалежно від формату пред'явлення, обов'язковим компонентом є методична складова: поради щодо застосування авторських матеріалів в освітньому процесі з аргументацією ефективності їхнього застосування).	1.3, 1.4, 2.1,	
	6. Написання ВИСНОВКІВ (узагальнення та підсумування результатів роботи відповідно до мети і завдань ВСТУПУ).	1.3, 1.4, 2.1	
	7. Укладання списку використаних джерел та літератури (оформлення згідно правил чинних ДСТУ).	2.2, Додаток Г	
	8. Оформлення додатків (за наявності).	2.3	
	9. Оформлення титульного аркуша та його звороту (анотація належить до необхідних структурних елементів).	Додатки А, Б	

Отже, у межах підрозділу було структуровано стислий зміст двох перших етапів процесу підготування, укладання та апробації методичних рекомендацій з ІМ.

3.2. Процедура апробації

Апробація авторської методики – це процес вивчення результативності використання комплексу методів, прийомів, видів та форм навчальної діяльності, пропонованих учителем-практиком.

Апробація авторської методики з ІМ передбачає таку процедуру:

1) проведення контрольних спостережень за її запровадженням в нових умовах освітнього процесу (наприклад: у паралельному класі з колегою, в іншому освітньому закладі тощо);

2) вивчення думки педагогів щодо ефективності авторської методики, урахування висновків та пропозицій колег за результатами апробації;

3) рецензування змісту методичних рекомендацій, які містять опис авторської методики учителями / викладачами, методистами, науковцями, які визначають науково-методичний рівень роботи, що апробується (не пізніше, ніж за 30 календарних днів до науково-методичної ради);

4) експертизу змісту методичних рекомендацій експертом (не пізніше, ніж за 14 календарних днів до розгляду науково-методичною радою ЧОШПО імені К.Д. Ушинського).

Отже, апробація є третім етапом підготування та реалізації методичних рекомендацій у освітньому процесі, який передбачає вивчення якості авторської методики навчання ІМ.

ВИСНОВКИ

У межах роботи були уточнені загальні вимоги до методичних рекомендацій як виду навчального видання, а саме: актуальність теми, наявність теоретичного підґрунтя, дослідницький характер, практичне спрямування, інноваційність, практичне застосування перспективного досвіду.

Актуальність запропонованої роботи обґрунтована потребами педагогів, оскільки процес підготування методичної розробки сприяє удосконаленню як загальних, так і фахових компетентностей сучасного вчителя.

Обґрунтовано, що в основу методичних рекомендацій мають бути покладені концептуально-методологічні положення компетентнісної парадигми освіти, які спрямовані на реалізацію компетентнісного, комунікативного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів до освітнього процесу.

Надані поради щодо теоретичних засад і концептуально-методологічної бази створення методичних рекомендацій з ІМ. Акцентовано увагу на основних вимогах до стилю викладу матеріалу.

Уточнено структуру, зміст та обсяг методичних рекомендацій. Пріоритетним структурним компонентом визначено практичну частину роботи з порадами щодо застосування наведених автором / укладачем матеріалів.

Деталізовано основні вимоги до технічного оформлення методичних рекомендацій, а також проілюстровано у вигляді таблиці правила бібліографічного опису списку використаних джерел та літератури за чинними стандартами.

Структуровано етапи підготування, укладання й апробації методичних рекомендацій. Надано поради щодо алгоритму підготування й укладання методичних матеріалів.

Укладено перелік фахових джерел та Інтернет-ресурсів (вітчизняних та з англійської, німецької, французької мов) на допомогу автору / укладачеві методичних розробок.

Запропоновані методичні поради матимуть практичну цінність як для вчителів, котрі вперше створюють методичні рекомендації з ІМ, так і для досвідчених авторів / укладачів такого виду навчального видання.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко І. В. Елективний курс «Завітайте до України» як засіб реалізації компетентнісного підходу до іншомовного розвитку старшокласників / І. В. Алексеєнко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2014 рік : інформ. вид. – К. : Інститут педагогіки, 2014. – С. 238–239.
2. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи : Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, М. П. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 271 с.
3. Басай Н. П. Навчальний посібник елективного курсу «Німецькомовні країни» як засіб організації самостійної роботи старшокласників / Н. П. Басай // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 26–38.
4. Бориско Н. Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или Сколько методики нужно будущему учителю / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 3–10.
5. Вимоги до створення та оформлення методичної розробки / [elenaranko.ukoz.ru]; Сокальський районний методичний кабінет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/.pdf> .
6. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : метод. рекомендації з впровадження / [уклад.: О. К. Галевич, І. М. Штогрин]. – Львів, 2008. – 20 с.
7. Державний стандарт початкової освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> .

8. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ .

9. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. – 15 с.

10. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/DSTU_8302-2015.pdf .

11. Долинський Є. В. Елективний курс з іноземної мови «Моя Франція»: теоретичний аспект / Є. В. Долинський // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2014 рік : інформ. вид. – К. : Інститут педагогіки, 2014. – С. 240–241.

12. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2011. – 344. с.

13. Методичні рекомендації до написання методичних розробок викладачами, які претендують на присвоєння (підтвердження) педагогічного звання «викладач-методист» / [упоряд. А. В. Гончарова]; Дніпровська філія ДНУ «ІМЗО». – Дніпро, 2019. – 24 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://dtek.dp.ua/wp-content/uploads/2019/10/goncharova_2019-1.pdf .

14. Методичні рекомендації щодо створення власної методичної розробки Загальні положення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://dktb.if.ua/media/com_lazypdf/pdf/Vymogy%20do%20metodrozrobky.pdf .

15. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів наукових та навчальних видань викладачів і студентів УДПУ / [уклад. О. О. Ярошинська]; – Умань: ПП Жовтий, 2010. – 112 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.udpu.edu.ua/files/red_viddil/metod_rekomendaciy.pdf .
16. Морська Л. І. Методична система підготовки вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів: Монографія / Лілія Іванівна Морська. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 243 с.
17. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3–10.
18. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> .
19. Основні вимоги до оформлення списку літератури за новими стандартами: методичні рекомендації / [уклад.: М. П. Гребенюк, Г. З. Шевчук]. – Луцьк : ВІППО, 2019. – 60 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vippo.org.ua/files/pedposhyk/spuslit-1557135224.pdf> .
20. Пасічник О. С. Конструювання образу сім'ї у змісті підручників з іноземних мов / О. С. Пасічник // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2016. – Вип. 16. – С. 290–304.
21. Полонська Т. К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні іноземних мов учнів профільної школи / Т. К. Полонська // Педагогіка і психологія, 2014. – № 3. – С. 76–80.
22. Приклади оформлення списку використаних джерел, відповідно до ДСТУ 8302:2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/nauka/gost/spisok-DSTU.pdf> .

23. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників Наказ МОН № 930 від 06.10.2010 року (Із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №1473 від 20.12.2011, наказом МОН № 1135 від 08.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/12483/ .

24. Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (затверджено постановою Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2736). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtual.at.ua/news/profesijnij_standart_vchitel_zakladu_zagalnoji_serednoji_osviti/2020-12-29-341 .

25. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : монографія / В. Г. Редько. – К. : Педагогічна думка, 2017. – 628 с.

26. Редько В. Г. Профільне навчання іноземної мови у старшій школі – нагальна соціальна потреба. Концепція навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11 класів профільної школи / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай, О. С. Пасічник, Є. В. Долинський, О. В. Басай, І. В. Алексеєнко // Рідна школа. – 2015. – № 5–6. – С. 32–36.

27. Рекомендації щодо створення та оформлення методичних розробок / [уклад.: С. І. Вдовиченко]; Міський методичний кабінет Вінницької міської ради. – Вінниця, 2016. – 18 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mmk.edu.vn.ua/uploads/images/articles/atest/rekom_metod_rozr_2015-2016.pdf .

28. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання-Пресс, 2002. – 295 с.

29. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генеологія наукової комунікації : монографія / Т. В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420 с.

30. Yakhontova T. V. English Academic Writing: For Students and Researchers [англійською мовою] / T. V. Yakhontova. – Львів : ПАІС, 2003. – 220 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А.1

Структурні компоненти титульного аркуша

Управління / відділ освіти (повна назва)

Ініціали Прізвище
або
Ім'я ПРИЗВИЩЕ

НАЗВА

Методичні рекомендації

Назва адміністративно-територіальної одиниці – рік видання

Зразок оформлення титульного аркуша

Управління освіти Чернігівської міської ради
Науково-методичний центр

Олена ІВАНЕНКО

**Компетентнісно-діяльнісний підхід до навчання
на уроках англійської мови в профільній школі**

Методичні рекомендації

Чернігів – 2021

Структурні компоненти звороту титульного аркуша

Автор: або **Матеріали підготувала:** ПБ – посада, повна назва закладу освіти, категорія, педагогічне звання

Рецензенти:

повна назва посади, наукового ступеня,
вченого звання

Ініціали Прізвище

повна назва посади

Ініціали Прізвище

**Прізвище Ініціали (автора / укладача). Назва : Методичні рекомендації.
Адміністративно-територіальна одиниця, рік. кількість с.**

У методичних рекомендаціях _____ (текст анотації).

Для вчителів іноземної мови.

Схвалено або Погоджено (повна назва ради)

Протокол № __ від _____

Зразок оформлення звороту титульного аркуша

Матеріали підготувала: Тамара Петрівна Никоненко, учитель англійської мови комунального закладу загальної середньої освіти I-III ступенів «Варвинський ліцей №2» Варвинської селищної ради Варвинського району Чернігівської області

Рецензенти:

зав. кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов
Ніжинського державного університету
імені М.В. Гоголя, канд. пед. наук, доцент

О.М. Таран

методист відділу суспільно-філологічних дисциплін
Чернігівського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

Є.К. Булгакова

Никоненко Т.П. Реалізація проєктної методики навчання англійської мови в старших класах ліцею: Методичні рекомендації. – Варва, 2020. – 48 с.

У методичних рекомендаціях теоретично обґрунтовано методику навчання англійської мови на основі проєкту як одиниці освітнього процесу в старших класах ліцею. Видання містить одинадцять проєктів різних типів і проблематики згідно з навчальною програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня навчання, зокрема “American Influence on Ukrainian Way of Life”, представлений системою вправ із проєктної методики навчання іншомовного спілкування.

Для вчителів англійської мови.

Схвалено радою методичного кабінету
відділу освіти дітей молоді та спорту
Варвинської селищної ради
Протокол № 05 від 15.12.2020

Варіант написання ВСТУПУ

Примітка: наведено за матеріалами Тамири Петрівни Никоненко, учителя англійської мови комунального закладу загальної середньої освіти I-III ступенів «Варвинський ліцей №2» Варвинської селищної ради Варвинського району Чернігівської області (Никоненко Т. П. Реалізація проєктної методики навчання англійської мови в старших класах ліцею : Методичні рекомендації. – Варва, 2020. – 48 с.)

ВСТУП

Одним із шляхів оволодіння учнями іноземною мовою як засобом спілкування, розкриття їх здібностей і задоволення різноманітних освітніх потреб, формування у них цілісної картини світу, культури особистості, виявлення та розвитку здібностей та талантів, стимулювання інтересу старшокласників до пізнавальної діяльності є використання в процесі навчання іноземної мови проєктної методики.

Проєктна методика базується на принципах активізації можливостей особистості, особистісно-діяльнісного підходу, що передбачає наявність суб'єктно-суб'єктних відносин, коли учень виступає не об'єктом, а суб'єктом навчання (student centered approach), автономного навчання (learner-autonomy approach), в умовах спілкування учнів з носіями мови та з використанням автентичних матеріалів (learner authenticity approach), на засадах співробітництва (cooperative learning) [46; 48; 69]. У цьому і полягає **актуальність** нашого дослідження

У закладах загальної середньої освіти широко застосовують проєктну методику навчання англійської мови (АМ), свідченням чого є чисельні публікації у фахових виданнях. Зважаючи на цей факт, вважаємо за доцільне систематизувати та узагальнити досвід із проблеми та розробити власні методичні рекомендації з питання реалізації проєктної методики навчання АМ в 11 класі ліцею.

Мета методичних рекомендацій – теоретично обґрунтувати та практично розробити проєктну методику формування англомовної

комунікативної компетентності учнів старших класів із урахуванням особливостей навчання в ліцеї.

Для досягнення мети слід виконати такі **завдання**:

1) дослідити наукові засади з проблеми, опрацювавши наукову літературу з методики, педагогіки та психології в межах проблеми, що досліджується;

2) визначити мету навчання АМ на основі проєктної методики в 11 класі ліцею;

3) розробити систему вправ для формування англомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ліцею на основі проєктної методики;

4) створити комплекси вправ на основі проєктної методики для учнів 11 класу ліцею.

Поставлені завдання було розв'язано із застосуванням таких **методів дослідження**: 1) теоретичний аналіз наукової літератури з методики, педагогіки та психології в межах досліджуваної проблеми; 2) аналіз чинної програми для 11 класу, чинних підручників та посібників для визначення ступеня реалізації в них проєктної методики навчання АМ; 3) вивчення та узагальнення досвіду використання проєктної методики навчання іноземної мови в закладах загальної середньої освіти; 4) наукове спостереження за освітнім процесом в 11 класі ліцею; 5) опитування вчителів про їх досвід застосування проєктної технології; 6) опитування учнів із метою визначення їхнього ставлення до проєктної методики навчання АМ.

Об'єктом дослідження є процес навчання АМ в 11 класі ліцею.

Предмет дослідження складає проєктна методика навчання АМ учнів 11 класу ліцею.

Теоретична новизна дослідження полягає в тому, що у ньому узагальнено і систематизовано методику навчання АМ на основі проєкту як одиниці навчального процесу в 11 класі ліцею; проаналізовано та уточнено

зміст навчання АМ у старших класах ліцею; розроблено систему вправ для навчання АМ на основі проєктної методики.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у створенні комплексів вправ на основі проєктної методики та формулюванні методичних рекомендацій щодо практичного впровадження проєктної методики в 11 класі ліцею.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

**Порівняльна таблиця оформлення бібліографічного опису
за ДСТУ 3582:2013, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і ДСТУ 8302:2015**

(укладено на основі аналізу діючих державних стандартів [6]; [9]; [10] і
прикладів оформлення списків літератури [19]; [22])

Характеристика джерела	Приклад оформлення бібліографічного опису за ДСТУ 3582:2013, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 (Основні характеристики: - дублювання ініціалів та прізвища відповідального автора / першого із авторів після косої похилої лінії; - якщо більше одного автора, на початку опису зазначається прізвище та ініціали першого автора, решти авторів – після косої похилої риски; - частини книги, продовжуваного та періодичного видання позначаються після двох похилих рисок; - між елементи бібліографічного опису ставиться крапка та тире; - електронні ресурси описуються як друковані із зазначенням [Електронний ресурс]: – Режим доступу: та дати останнього звернення)	Приклад оформлення бібліографічного опису за ДСТУ 8302:2015 (Основні характеристики: - відсутність дублювання ініціалів та прізвища відповідального автора / авторів після косої похилої риски; - відсутність квадратних дужок та тире; - виділення курсивом <u>частини</u> книги, продовжуваного та періодичного видання; - електронні ресурси описуються як друковані із зазначенням URL-адреси ; та дати останнього звернення; - якщо публікація має DOI (Digital Object Identifier), зазначається наприкінці опису джерела замість URL-адреси)
Книги (один автор)	Морська Л. І. Методична система підготовки вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів : Монографія / Л. І. Морська. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2007. – 243 с.	Морська Л. І. Методична система підготовки вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів : монографія. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2007. 243 с.

	Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному навчальному закладі освіти : Навч. посібник / О. Б. Тарнопольський. – К. : Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.	Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному навчальному закладі освіти : навч. посібник. К. : НКОС, 2006. 248 с.
Книги (два і більше автори)	Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. / Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. – Харків : ВГ «Основа», 2018. 119 [1] с.: табл., схеми, рис. (Серія «Нові формати освіти»).	Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. Харків : ВГ «Основа», 2018. 119 [1] с.: табл., схеми, рис. (Серія «Нові формати освіти»).
Без автора	Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с. Педагогічний словник / [за ред. М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.	Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / за ред. С. Ю. Ніколаєвої; О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. К. : Ленвіт, 2011. 344 с. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. К. : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
Автор(и) та редактор(и)/ упорядники	Халимон І. Й. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя з другої спеціальності «Іноземна мова» : Монографія / [за заг. ред. В. Г. Редька]. – Ніжин : Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2010. – 199 с.	Халимон І. Й. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя з другої спеціальності «Іноземна мова» : монографія / за заг. ред. В. Г. Редька. Ніжин : Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2010. 199 с.

Дисертації	Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Корейба Інна Василівна. – К., 2011. – 287 с.	Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2011. 287 с.
Авто-реферати дисертацій	Черниш В. В. Навчання англомовного читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / Валентина Василівна Черниш. – К., 2001. – 19 с.	Черниш В. В. Навчання англомовного читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2001. 19 с.
Законодавчі та нормативні документи	Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // <i>Голос України</i>. – 2017. – 27 верес. (№ 178-179). – С. 10–22. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. [Електронний ресурс]: Дата оновлення: 28.09.2017. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.10.2020).	Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.10.2020).

Частина книги	Британ Ю. В. Формування професійно орієнтованої читацької компетентності майбутніх викладачів англійської мови з використанням Інтернет-ресурсів // Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : Колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої]. – К. : Ленвіт, 2015. – С. 86–115.	Британ Ю. В. Формування професійно орієнтованої читацької компетентності майбутніх викладачів англійської мови з використанням Інтернет-ресурсів. <i>Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах</i> : колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші / за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої. К. : Ленвіт, 2015. С. 86–115.
Частина продовжаного видання	Алексеєнко І. В. Компетентнісно-діяльнісний підхід до побудови комплексів вправ і завдань у змісті посібника елективного курсу «Завітайте до України» / І. В. Алексеєнко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О.М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 6–16.	Алексеєнко І. В. Компетентнісно-діяльнісний підхід до побудови комплексів вправ і завдань у змісті посібника елективного курсу «Завітайте до України». <i>Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць</i> / ред. кол.; голов. ред. О.М. Топузов. – К. : Пед. думка, 2016. Вип. 16. С. 6–16.
Частина періодичного видання (журнали, газети)	Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3–10. Полонська Т. К. Інтерактивні методи навчання іноземної мови як засіб оволодіння змістом елективного курсу старшокласниками /	Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. <i>Іноземні мови</i>. 2010. № 3. С. 3–10. Полонська Т. К. Інтерактивні методи навчання іноземної мови як засіб оволодіння змістом елективного курсу старшокласниками. <i>Український педагогічний</i>

	Т. К. Полонська // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 2. – С. 75– 81 (англійською мовою).	<i>журнал</i> . 2016. № 2. С. 75– 81 (англійською мовою).
Електронні ресурси	Турчин Т. Особистісна рефлексія як предмет психології / Тетяна Турчин [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/psychologia/refleksja.htm . (дата звернення: 15.07.2021). Яцків Я. С. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку / Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. // <i>Наука та інновації</i>. – 2016. – Т. 12. – № 6. – С. 6–14. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006 . (дата звернення: 15.07.2021).	Турчин Т. Особистісна рефлексія як предмет психології. URL: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/psychologia/refleksja.htm . (дата звернення: 15.07.2021). Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006 . (дата звернення: 15.07.2021).

*Перелік фахових джерел та Інтернет-ресурсів
на допомогу автору / укладачу методичних рекомендацій*

Загальні

Науково-методичний журнал “Іноземні мови”.

URL: <http://www.inozemnimovu.org/Ukraine/arhiv.htm> .

Науково-методичний журнал “Педагогічні обрії”.

URL: https://choippo.edu.ua/?page_id=2057 .

Науково-методичний часопис “Філософія освіти і педагогіка”.

URL: https://choippo.edu.ua/?page_id=2051.

Нова українська школа. Веб-ресурс

URL: <https://nus.org.ua/>

АНГЛІЙСЬКА МОВА

BBC

URL: <https://www.bbc.co.uk/learningenglish/> .

British Council Teaching English / British Council Learn English

URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/> ;

<https://www.teachingenglish.org.uk/resources> ;

<http://www.teachingenglish.org.uk/think/articles/>;

<https://www.teachingenglish.org.uk/article/support-teachers-teacher-educators> .

Breaking News English

URL: <https://breakingnewsenglish.com/> .

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (2018), Council of Europe. URL:

https://www.researchgate.net/publication/338178234_Council_of_Europe_2018_Common_European_Framework_of_Reference_for_Languages_Learning_Teaching_Assessment_Companion_Volume_with_New_Descriptors_Strasbourg_Council_o

[f Europe Publishing Authors B North E/link/5e0512ed92851c83649dd485/download](http://www.tandf.co.uk/journals/1750-1229) .

ELT (English Language Teaching) Journal.

URL: <http://eltj.oxfordjournals.org/> .

English Teaching Professional. URL: <http://www.etprofessional.com/> .

Innovation in Language Learning and Teaching.

URL: <http://www.tandf.co.uk/journals/1750-1229> .

The Internet TESL Journal. URL: <http://iteslj.org/>.

Language Teaching. URL:

<http://journals.cambridge.org/action/displayJournal?jid=LTA> .

Language Testing. URL:

<http://www.sagepub.co.uk/journalsProdDesc.nav?prodId=Journal201816> .

Language, Culture and Curriculum.

URL: <http://www.tandf.co.uk/journals/0790-8318> .

Second Language Research.

URL: <http://www.sagepub.co.uk/journalsProdDesc.nav?prodId=Journal201828> .

Speaking English. URL: <http://www.leeds.ac.uk/bei/index.html> .

The Teacher Trainer. URL: <http://www.tttjournal.co.uk/> .

Use of English. URL: <http://www.le.ac.uk/engassoc/publications/use.html> .

Французька мова

Примітка: укладено за інформацією Є. К. Булгакової, старшого викладача кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer VOLUME COMPLÉMENTAIRE AVEC DE NOUVEAUX DESCRIPTEURS (2018). URL: <https://www.coe.int/fr/web/common-european-framework-reference-languages> .

URL: <https://www.lingoizing.com/fr/> .

URL: <https://savoirs.rfi.fr/en/apprendre-enseigner> .

URL: <https://tinyurl.com/ybxslzms> .

URL: <https://tinyurl.com/ybgtd3ow> .

URL: <https://tinyurl.com/y7xftroq> .

URL: <https://espacevirtuel.emdl.fr/> .

URL: <https://ua.ifprofs.org/>.

URL: <https://tinyurl.com/y9lzo6hy> .

URL: <https://enseigner.tv5monde.com/> .

URL: <https://www.zerodeconduite.net/> .

URL: <https://mooc.cavilam.com/> .

Німецька мова

Примітка: укладено за інформацією Л. П. Одінцової, старшого викладача кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

URL: <https://www.dw.com/de/deutsch-lernen/jojo-staffel-1/s-31564> .

URL: <https://www.planet-schule.de/wissenspool/extra/inhalt/extra-deutsch.html> .

URL: <https://www.planet-schule.de/sf/filme-online.php?reihe=1419&film=10005> .

URL: <https://www.goethe.de/ins/ru/de/spr/eng/kin/kin.html> .

URL: <https://www.goethe.de/ins/ru/de/spr/eng/jun.html> .

URL: <https://www.medien-in-die-schule.de/tools/> .

URL: <https://padlet.com/ajoth1/lw122tw6u4oh> .

URL: <https://padlet.com/ajoth1/qk5gjl0n6utq> .

URL: <https://padlet.com/ajoth1/h6v0jkfm5nwk> .